

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія
ПРАВО

Випуск 90

— *Частина 4* —

Ужгород, 2025

Журнал включено до категорії «Б» щодо видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук
(Наказ МОН України від 26.11.2020 № 1471 Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства від 26 листопада 2020 року та внесення змін до наказів Міністерства освіти і науки України від 2 липня 2020 року № 886, від 24 вересня 2020 року № 1188).

Науковий вісник включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Бисага Юрій Михайлович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

Белов Дмитро Миколайович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Заборовський Віктор Вікторович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу, директор НДІ теорії та практики правосуддя юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Белова Мирослава Володимирівна – доктор юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Берч Вероніка Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Бисага Юрій Юрійович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри правових дисциплін Карпатського університету ім. Августина Волошина;

Брочкова Катерина – доктор хабілітований, кандидат юридичних наук, доктор філософії (Словацька республіка);

Булеца Сібілла Богданівна – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Гарагонич Олександр Васильович – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри господарського права та господарського процесу Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Гомонай Василь Васильович – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Греца Ярослав Васильович – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарського права юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Дешко Людмила Миколаївна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Жежсихова Мартина – кандидат юридичних наук, доцент Університету імені П.Й.Шафарика (м. Кошице, Словацька Республіка);

Ковач Юліус – доктор юридичних наук, професор, проректор Паневропської високої школи (м. Братіслава, Словацька Республіка);

Кучарик Рудольф – доктор філософії (Словацька Республіка);

Лазур Ярослав Володимирович – доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Манзюк Василь Васильович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарського права юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Менджул Марія Василівна – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Мраз Станіслав – доктор юридичних наук, професор, ректор Університету Данубіус (м. Сладковічево, Словацька Республіка);

Ондрова Юлія – кандидат юридичних наук, доцент Університету імені П.Й. Шафарика (м. Кошице, Словацька Республіка);

Палінчак Микола Михайлович – доктор політичних наук, професор, декан факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Рогач Іван – кандидат юридичних наук, доцент, юридичний факультет Університету Данубіус (м. Сладковічево, Словацька Республіка);

Рогач Олександр Янович – доктор юридичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Фрідманський Роман Михайлович – кандидат юридичних наук, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Чечерський Віктор Іванович – доктор юридичних наук, офіс Генерального прокурора.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет», протокол № 09 від 29.08.2025 р.

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія KB № 21500-11300Р,
видане Державною реєстраційною службою України 24.11.2014 р. Офіційний сайт видання: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/>

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Вовченко Р.А. КРИМІНОЛОГІЧНА ОЦІНКА ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	11
Геркула Н.М. ОСОБА КОЛАБОРАНТА: ТЕНДЕНЦІЇ, ВИЯВЛЕНІ НА ТРЕТІЙ РІК ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ.....	19
Гуцу С. ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ВІД НЕЗАКОННОГО ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	26
Джужа О.М., Тичина Д.М. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ «HUMAN TRAFFICKING» З МЕТОЮ СЕКСУАЛЬНОЇ, ТРУДОВОЇ ТА ІНШОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЛЮДИНИ.....	32
Дьоменко С.В., Лінчевський В.І. ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ВЕДЕННЯ БАЗИ ДАНИХ ПРО ВКЛАДНИКІВ: СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ В КОНТЕКСТІ ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК СКЛАДУ Ч. 1 СТ. 220-1 КК.....	40
Журавель В.В. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ, ЩО САМОВІЛЬНО ЗАЛИШИВ ВІЙСЬКОВУ ЧАСТИНУ АБО МІСЦЕ СЛУЖБИ.....	48
Загиней-Заболотенко З.А. ДО ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЯК НАПРЯМУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ.....	56
Касьянов І.О. ПРИМИРЕННЯ ВИННОГО З ПОТЕРПІЛИМ ВІД КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ.....	63
Кернякевич-Танасійчук Ю.В. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ (РЕФОРМУВАННЯ) В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	69
Левченко Ю.О., Микитчик О.В. ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ПІДРОБЛЕННЮ ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ПОДАЮТЬСЯ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ.....	76
Лисак А.А. ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У ПРАКТИЦІ КСУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	82
Марін О. ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ «КОМАНДНОЇ» ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У НАЦІОНАЛЬНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ.....	88
Навроцький Д.М. ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 402, 403 КК УКРАЇНИ.....	97
Нестерова І.А. ПСИХІЧНІ АНОМАЛІЇ В СИСТЕМІ КРИМІНОЛОГІЧНИХ ОЗНАК ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ.....	106

УДК 343.8

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.4.8>

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ (РЕФОРМУВАННЯ) В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Кернякевич-Танасійчук Ю.В.,

*доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник
відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0002-9165-2818
e-mail: yulia.kerniakevych@pnu.edu.ua*

Кернякевич-Танасійчук Ю.В. Кримінально-виконавча система України: сучасні тенденції розвитку (реформування) в умовах євроінтеграції.

Статтю присвячено аналізу сучасних тенденцій розвитку кримінально-виконавчої системи України в умовах європейської інтеграції та воєнного стану. Обґрунтовано необхідність її розвитку (реформування) з урахуванням міжнародних і європейських стандартів, зокрема Європейських пенітенціарних правил та Мінімальних стандартних правил ООН поводження з ув'язненими (Правила Нельсона Манделі),

Визначено чотири ключові напрями модернізації кримінально-виконавчої системи України. Перший – її гуманізація, що охоплює удосконалення умов тримання засуджених осіб, гідне поводження з ними, запобігання їх катуванням, розширення практики застосування альтернативних позбавленню волі покарань і подальший розвиток механізмів ресоціалізації. Другий – діджиталізація, спрямована на підвищення ефективності управління кримінально-виконавчою системою та захист прав засуджених осіб шляхом створення інформаційних систем, впровадження відеомоніторингу, використання інтернет-доступу й онлайн-освіти тощо. Третій – професіоналізація та удосконалення менеджменту кримінально-виконавчої системи, що передбачає формування висококваліфікованого та вмотивованого персоналу, запровадження сучасних методів роботи із засудженими особами з метою створення сприятливих умов для їх виправлення та подальшої ресоціалізації. Четвертий – інтенсифікація безпекового потенціалу кримінально-виконавчої системи, яка передбачає підвищення готовності до реагування на воєнні загрози, удосконалення евакуаційних заходів, покращення матеріально-технічного забезпечення та забезпечення балансу між безпекою й дотриманням прав людини в установах виконання покарань.

Зроблено висновок, що реформування кримінально-виконавчої системи України потребує комплексної реалізації зазначених напрямів, їх нормативного закріплення та впровадження у практику, що дозволить створити сучасну, гуманну та безпечну систему виконання покарань, здатну відповідати внутрішнім викликам та міжнародним зобов'язанням України.

Ключові слова: кримінально-виконавча система, пенітенціарна система, реформування, гуманізація, діджиталізація, професіоналізація, менеджмент кримінально-виконавчої системи, інтенсифікація безпекового потенціалу, воєнний стан, євроінтеграція, міжнародні та європейські стандарти.

Kerniakevych-Tanasiichuk Yu.V. The penal system of Ukraine: modern trends in development (reform) in the context of European integration.

The article is devoted to the analysis of modern trends in the development of the penal system of Ukraine in the context of European integration and martial law. The need for its development (reform) is substantiated, taking into account international and European standards, in particular the European Prison Rules and the UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Nelson Mandela Rules).

Four key areas of modernization of the penal system of Ukraine are identified. The first is its humanization, which includes improving the conditions of detention of convicted persons, their dignified treatment, preventing their torture, expanding the practice of applying alternative punishments to deprivation of liberty and further development of resocialization mechanisms. The second is digitalization, aimed at increasing the efficiency of the management of the penal system and protecting the rights of convicted persons by creating information systems, implementing video monitoring, using Internet access and online education, etc. The third is professionalization and improvement of the management of the penal system, which involves the formation of highly qualified and motivated personnel, the introduction of modern methods of working with convicted persons in order to create favorable conditions for their correction and further resocialization. The fourth is the intensification of the security potential of the penal system, which involves increasing readiness to respond to military threats, improving evacuation measures, improving logistical support and ensuring a balance between security and respect for human rights in penal institutions.

It is concluded that the reform of the penal system of Ukraine requires the comprehensive implementation of the above-mentioned areas, their regulatory consolidation and implementation in practice, which will allow creating a modern, humane and safe system of execution of sentences, capable of meeting the internal challenges and international obligations of Ukraine.

Key words: penal system, penitentiary system, reformation, humanization, digitalization, professionalization, management of the penal system, intensification of security potential, martial law, European integration, international standards.

Постановка проблеми. Курс України на європейську інтеграцію, закріплений в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014 р.), зумовлює необхідність комплексного реформування кримінально-виконавчої системи з урахуванням міжнародних (у тому числі європейських) стандартів та найкращих практик країн ЄС. Незважаючи на прийняття низки стратегічних документів та участь у міжнародних проектах, у практиці виконання покарань зберігаються проблеми, що пов'язані передусім з невідповідністю умов тримання засуджених вимогам Європейських пенітенціарних правил, недостатнім рівнем забезпечення прав осіб, позбавлених волі, обмеженими ресурсами для ресоціалізації засуджених осіб, а також кадровими та інфраструктурними викликами. Додатковим чинником, що ускладнює процес реформування кримінально-виконавчої системи України є воєнний стан, що створює нові виклики та ризики для забезпечення безпеки, медичного обслуговування та належної організації роботи установ виконання покарань. Це обумовлює потребу у визначенні сучасних тенденцій розвитку системи та пошуку ефективних шляхів її модернізації в умовах європейської інтеграції.

Мета статті: на виконання завдань 2025 року у фундаментальній темі «Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої діяльності в Україні» (реєстраційний номер в УКРІНТЕІ 0124U005234) окреслити та проаналізувати сучасні тенденції розвитку кримінально-виконавчої системи України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення в контексті європейської інтеграції.

Стан опрацювання проблематики. Питання функціонування кримінально-виконавчої системи та окремі аспекти її реформування у своїх працях досліджували такі науковці, як: Є.Ю. Бараш, І.Г. Богатирьов, Т.А. Денисова, О.Г. Колб, О.М. Литвинов, А.Х. Степанюк, І.С. Яковець тощо.

Основою для подальшого розроблення заявленої проблеми розвитку кримінально-виконавчої системи України стали системні наукові результати розробки фундаментальної тематики, викладені у колективних публікаціях і монографіях фахівців Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України [1; 2].

Водночас, попри значний обсяг наукових публікацій, відчувається дефіцит досліджень, які б у системному вигляді поєднували аналіз сучасних тенденцій кримінально-виконавчої системи в умовах воєнного стану та перспективи її розвитку у післявоєнний період з урахуванням європейської інтеграції. Саме ці аспекти залишаються недостатньо опрацьованими та потребують подальшого наукового аналізу.

Виклад основного матеріалу. Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року (далі – Стратегія), яка є програмним документом, визначає напрями подальшого реформування і функціонування пенітенціарної системи. У Стратегії закріплено, що її метою є

«створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань, що гарантуватиме безпеку суспільства і забезпечуватиме соціальну адаптацію засуджених та осіб, взятих під варту» [3].

Як бачимо, Стратегія у своєму тексті оперує категоріями «пенітенціарна система» та «система виконання кримінальних покарань», однак їх визначення у цьому документі відсутні. Більше того відсутні відповідні дефініції і у Кримінально-виконавчому кодексі України як основному джерелі кримінально-виконавчого права.

Відтак, на нашу думку, вкрай необхідним є з'ясування змісту зазначених понять для подальшого окреслення векторів їх реформування.

Одразу звернемо увагу на необхідності використання поняття «система виконання покарань» замість «система виконання кримінальних покарань», оскільки «неправомірним є застосування терміну «кримінальне покарання» покарання», який не відповідає нормам Кримінального кодексу України, оскільки ст. 50 Кримінального кодексу України визначає поняття «покарання». Термін кримінальне покарання відсутній в Основному кримінальному законі. Більше того, «покарання» є специфічним видом реакції держави на правопорушення, яке притаманне лише кримінальному праву і його поєднання з терміном «кримінальне» є нелогічним та юридично некоректним» [4, с. 18-19].

Свого часу ми обґрунтовували позицію, що зміст поняття «система виконання покарань» (що є синонімічною категорією до «кримінально-виконавча система») зводиться до його формулювання через сукупність органів та установ, діяльність яких спрямована на виконання покарань, та порядок виконання (відбування) покарань, пов'язаних з ізоляцією та не пов'язаних з ізоляцією від суспільства [5, с. 23].

При цьому зауважимо, що слід використовувати у законодавстві саме поняття «кримінально-виконавча», а не «пенітенціарна» система.

Як нами неодноразово зазначалося у контексті дослідження кримінально-виконавчої політики України, хоч і часто застосовуваним сьогодні є термін «пенітенціарна політика», який використовують з огляду на різні причини, серед них і найменування центрального органу виконавчої влади, що реалізовував кримінально-виконавчу політику до 18 травня 2016 року, – Державна пенітенціарна служба України, і назва проекту Закону України «Про пенітенціарну систему» зрештою і згадана вище Стратегія тощо та, видається, що здійснювати заміну поняття «кримінально-виконавча політика» поняттям «пенітенціарна політика» неправомірно [6, с. 339-340].

Здійснення порівняльного аналізу змістового наповнення понять «кримінально-виконавча політика» та «пенітенціарна політика» дозволило дійти висновку, що ці поняття не тотожні. Так «пенітенціарна політика є вузьчим поняттям, ніж кримінально-виконавча політика, оскільки визначає напрями діяльності щодо виконання покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства. У свою чергу, кримінально-виконавча політика є ширшим поняттям і охоплює не лише політику у сфері виконання покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства (пенітенціарну політику), але й політику у сфері виконання покарань, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства» [7, с. 124]. За аналогією кримінально-виконавча система є ширшим за змістом поняттям і включає у себе систему виконання покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства (пенітенціарну систему) і систему виконання покарань, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства.

Відтак, аналізуючи Стратегію крізь призму її основних цілей, спробуємо виокремити сучасні тенденції розвитку кримінально-виконавчої системи України.

1. Передусім, видається необхідним у цьому переліку виділити **гуманізацію** як ключовий вектор реформування кримінально-виконавчої системи, що передусім відповідає міжнародним та європейським стандартам поведінки із засудженими.

На гуманізацію кримінально-виконавчої системи безпосередньо спрямовані наступні цілі, задекларовані у Стратегії:

- створення належних умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту;
- створення ефективної системи запобігання та протидії катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню;
- забезпечення права на охорону здоров'я та медичну допомогу, соціальний захист в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах;
- збільшення кількості випадків застосування покарань та запобіжних заходів, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства, та подальший розвиток органів пробачії [3].

Заходи для гуманізації кримінально-виконавчої системи повинні охоплювати як зміни законодавства, практики призначення покарань, так і трансформації у здійсненні кримінально-ви-

навчої діяльності. Серед таких заходів передусім необхідно виокремити: приведення норм кримінально-виконавчого законодавства України у відповідність до Європейських пенітенціарних правил та Мінімальних стандартних правил ООН поводження з ув'язненими (Правила Нельсона Мандели), які підкреслюють важливість гуманного ставлення до засуджених осіб, необхідність їх реінтеграції у суспільство та заборону жорстокого поводження з ними; розширення практики призначення альтернативних позбавленню волі видів покарань судами; покращення умов тримання засуджених осіб, забезпечення гідного поводження з ними та можливості належної реалізації їх прав тощо.

Втілення у життя перелічених заходів дозволить зробити важливі кроки у напрямку гуманізації кримінально-виконавчої системи України, що, у свою чергу, передбачає забезпечення дотримання прав людини, зменшення репресивності покарання, зміщення акценту на реабілітацію засуджених і їх подальшу ресоціалізацію. Гуманна, «людяна» кримінально-виконавча система, вочевидь, має бути спрямована на забезпечення прав людини, котра знаходиться у цій системі – засудженого, та переслідувати чітко окреслену мету кримінально-виконавчої діяльності (ресоціалізація, соціальне відновлення особистості, неосоціалізація тощо) [8, с. 80].

Видається, що сьогодні ключовими завданнями у контексті гуманізації кримінально-виконавчої системи України продовжують залишатися: забезпечення належних умов тримання засуджених осіб та відповідно забезпечення права на гуманне поводження з ними.

На вирішення, а також мінімізацію й усунення наслідків зазначених вище проблем спрямований Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заходів, спрямованих на поновлення прав засуджених осіб та осіб, взятих під варту, у зв'язку з неналежними умовами тримання» від 21 листопада 2024 р. № 4093-IX [9], який передбачає запровадження критеріїв належних умов тримання, визначає механізми поновлення порушених прав засуджених, а також встановлює заходи юридичної відповідальності держави за неналежне поводження – є дійсно вагомим кроком, але тільки одним з перших в черзі необхідних кроків на шляху до Євроспільноти. [8, с. 83].

Підкреслимо, що подальший процес євроінтеграційної гармонізації пенітенціарної сфери потребуватиме й більш рішучих кроків щодо приведення умов відбування покарань до міжнародних, у тому числі європейських стандартів, зокрема, прийняття системних законів, таких як «Про пенітенціарну систему». Сьогодення вимагає не лише закріплення оновлених гуманістичних норм у спеціальному законодавстві; потрібні дієві механізми втілення нових підходів в практику виконання-відбування покарань – в найближчій перспективі, незважаючи на складні умови воєнного і повоєнного стану [8, с. 83].

2. Стратегічна ціль «розширення можливостей цифровізації пенітенціарної системи» [3] відповідає тенденції **діджиталізації** кримінально-виконавчої системи.

Як зазначається у Стратегії, у сфері діджиталізації кримінально-виконавчої системи України за останні роки вдалося досягти певних результатів, зокрема: «створено Єдиний реєстр засуджених та осіб, узятих під варту; розширено можливості доступу засуджених до Інтернету; частково впроваджено систему ефективного відеомоніторингу (центри відеомоніторингу, GPS-трекери, портативні відеореєстратори)» [3].

Єдиний реєстр засуджених та осіб, узятих під варту – це інформаційно-комунікаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, захист, облік та оброблення відомостей про засуджених, осіб, узятих під варту [10].

Більше того, крім впровадження та наповнення даними Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту, створено додатковий модуль Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності малолітньої особи, а також створено підсистему Кассандра, що призначена для обліку даних щодо оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, забезпечено підключення органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України, органів пробації до системи електронного документообігу [11].

Варто наголосити, що діджиталізація кримінально-виконавчої системи України є багатовекторною, вона не тільки покращує сферу управління її діяльністю, але й зорієнтована забезпечити ефективну реалізації прав засуджених осіб.

Наприклад, впровадження системи ефективного відеомоніторингу в установах виконання покарань спрямоване на забезпечення права на повагу до їх людської гідності та сприятиме профілактиці катуванню та жорстокому поводженню з ними.

Натомість дозвіл на використання планшетного комп'ютера засудженим розширює можливості їх доступу до мережі Інтернет, сприяє реалізації права на листування та комунікацію із зовнішнім світом.

Діджиталізація кримінально-виконавчої системи безперечно може сприяти також втіленню у життя права на освіту засуджених, зокрема, шляхом використання дистанційної, онлайн форми її здобуття.

Слід зазначити, що: «застосування елементів штучного інтелекту дозволяє, виявивши ризики вчинення повторних кримінальних правопорушень, покращити якість соціально-виховної, психологічної роботи із засудженими особами, що у свою чергу сприятливо впливає на їх виправлення та ресоціалізацію» [6, с. 341].

3. Ще одним трендом розвитку кримінально-виконавчої системи України є її **професіоналізація та удосконалення менедженту** кримінально-виконавчої системи, на що зорієнтовані такі цілі Стратегії, як:

- формування ефективної моделі підготовки та діяльності персоналу органів і установ пенітенціарної системи;
- удосконалення методів та інструментів виправлення і ресоціалізації засуджених та їх подальше впровадження [3].

Названі вище цілі між собою тісно взаємопов'язані, оскільки від якості професійної підготовки залежатиме безпосередньо ефективність роботи персоналу, пов'язаної зі створенням умов для успішного виправлення та подальшої ресоціалізації засуджених.

Втілення у життя зазначених цілей неможливо без законодавчих змін у відповідній сфері. Необхідно прийняти нормативно-правовий акт, який би став основою для структурного реформування кримінально-виконавчої системи: її організаційної будови, вимог до персоналу органів та установ, їх професійної підготовки, правового статусу тощо.

Так, з метою удосконалення правового регулювання діяльності кримінально-виконавчої системи було створено Робочу групу з реформування пенітенціарної системи та розвитку пробації в складі Консультативно-експертної ради при Державній кримінально-виконавчій службі України, до роботи якої залучено й авторку цієї статті (далі – Робоча група) [12]; затверджено Положення про Робочу групу та її персональний склад наказом Департаменту з питань виконання кримінальних покарань від 14 травня 2025 року № 144/ОД-25.

Наразі, першочерговим завданням Робочої групи є саме розроблення проєкту системного у цій сфері Закону України «Про пенітенціарну систему», де будуть визначені сучасні правові євроінтеграційні засади функціонування пенітенціарної системи, її завдання, повноваження, структура, а також правовий статус персоналу органів і установ пенітенціарної системи тощо.

Цей Закон може стати фундаментом для побудови професійної демілітаризованої кримінально-виконавчої системи; запровадження у ній ефективної управлінської моделі, зорієнтованої на забезпечення прав людини; створення у рамках її діяльності механізмів мотивації до кар'єрного зростання, підвищення кваліфікації та професійного розвитку персоналу. Без цього професіоналізація залишатиметься декларацією, а не юридично закріпленим напрямом реформування.

Якісна професійна підготовка персоналу органів та установ виконання покарань, а також їх підвищення кваліфікації повинна відповідати міжнародним, насамперед європейським вимогам та враховувати кращі практики провідних зарубіжних країн у цій сфері. Щоб забезпечити успішний в'язничний менеджмент, необхідно: впроваджувати освітні програми, що враховують психологічну, етичну та правову складову підготовки персоналу органів та установ виконання покарань; підвищувати кваліфікацію персоналу на основі практичного досвіду та сучасних методик; сприяти обміну досвідом з іншими європейськими країнами тощо [13, с. 49-50].

4. Питання визначеної у Стратегії цілі «забезпечення належного рівня безпеки та правопорядку в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах» [3] загострили умови воєнного стану та обумовили необхідність виокремлення серед напрямів реформування кримінально-виконавчої системи **інтенсифікацію її безпекового потенціалу**.

У контексті забезпечення безпеки на особливу увагу заслуговують наступні проблеми, притаманні для кримінально-виконавчої системи нинішнього часу: несвоєчасна, неповна та неналежна евакуація засуджених осіб, недостатнє матеріальне та фінансове забезпечення установ виконання покарань, відсутність інформаційної та управлінської підтримки та супроводу дій персоналу та засуджених осіб, залишення персоналу та засуджених осіб в небезпеці, неналежний матеріаль-

но-технічний стан установ виконання покарань, до яких переміщуються евакуйовані засуджені та ув'язнені, наявні ризики співпраці окремих осіб з числа персоналу установ виконання покарань з окупантами тощо [14, с. 54-55].

Серед заходів, які необхідно вживати для покращення ситуації у відповідній сфері в умовах воєнного стану доречно назвати: облаштування в установах виконання покарань сховищ та укриттів для забезпечення безпеки під час обстрілів та бомбардувань; удосконалення процедури проведення ефективної та своєчасної евакуації засуджених осіб; посилення зусиль щодо організації повернення засуджених з окупованих територій на території підконтрольні Україні, створення гуманітарних коридорів для забезпечення потреб установ виконання покарань, які опинилися на окупованих територіях; налагодження позитивних взаємовідносин між персоналом установи виконання покарань та засудженими з метою мінімізації ризиків переходу засуджених на бік ворога у разі захоплення установи виконання покарань; проведення заходів адміністрацією установи виконання покарання з персоналом установи, спрямованих на запобігання можливої колабораційної діяльності [14, с. 56-57].

Водночас, варто наголосити, що інтенсифікація безпекового потенціалу як напрям реформування кримінально-виконавчої системи України означає системне підвищення її здатності ефективно запобігати, виявляти та нейтралізувати не лише зовнішні загрози (обумовлені умовами воєнного стану), але й внутрішні, при цьому забезпечуючи баланс між охороною, порядком і дотриманням прав людини. Баланс між безпекою та гуманністю підвищує ефективність кримінально-виконавчої системи та сприяє її модернізації відповідно до європейських стандартів.

Висновки. Сучасний етап розвитку кримінально-виконавчої системи України визначається поєднанням євроінтеграційного вектору та викликів, спричинених воєнним станом. Аналіз стратегічних документів та практичних заходів дав змогу виокремити ключові тенденції її реформування: гуманізацію, діджиталізацію, професіоналізацію та удосконалення менеджменту кримінально-виконавчої системи, інтенсифікацію її безпекового потенціалу.

Таким чином, ефективне реформування кримінально-виконавчої системи України можливе лише за умови комплексної реалізації зазначених напрямів з одночасним закріпленням їх у нормативно-правовій базі та впровадженням дієвих механізмів у практику. Це сприятиме побудові сучасної, гуманної та безпечної системи виконання покарань, здатної відповідати як внутрішнім викликам, так і міжнародним стандартам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дотримання прав людини при виконанні покарань і поводженні із засудженими в Україні: виклики, завдання, рішення в умовах воєнного стану: монографія / [В. Ворожбіт-Горбатюк, Ю. Кернякевич-Танасійчук, О. Осадько та ін.; наук. ред. В. Пивоваров]; Нац. акад. прав. наук України; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України, Від. дослідж. проблем кримін.-виконав. права. Харків: Право, 2024. 331 с.
2. Пивоваров В., Ворожбіт-Горбатюк В., Кернякевич-Танасійчук Ю., Осадько О, Романов М. «Дотримання прав людини при виконанні покарань і поводження із засудженими в Україні» – комплементарність процесу і результатів дослідження фундаментальної теми. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. праць. 2024. Випуск 48. С. 33–47.
3. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 р. № 1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.08.2025).
4. Кернякевич-Танасійчук Ю.В. Окремі міркування з приводу концептуальних питань наступного Кримінального кодексу України. *Концептуальні засади реформування законодавства про кримінальну відповідальність*: матеріали круглого столу (м. Івано-Франківськ, 8 лют. 2019 р.). Івано-Франківськ, 2019. С. 18–21.
5. Кернякевич-Танасійчук Ю.В. Щодо визначення змісту поняття «система виконання покарань». *Політика в сфері боротьби зі злочинністю*: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Івано-Франківськ, 11-13 березня 2015 р.). Івано-Франківськ, 2015. С. 21–23.

6. Кернякевич-Танасійчук Ю.В. Діджиталізація кримінально-виконавчої системи України як стратегічний напрям її реформування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 339–341.
7. Кернякевич-Танасійчук Ю.В. Кримінально-виконавча політика та пенітенціарна політика: співвідношення понять. *Теоретичні та практичні засади протидії злочинності в сучасних умовах: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції 16 жовтня 2015 р.* Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. С. 124–125.
8. Кернякевич-Танасійчук Ю.В. Реалізація принципу гуманізму у кримінально-виконавчій діяльності. *Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць*. 2025. Випуск 49. С. 78–85.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заходів, спрямованих на поновлення прав засуджених осіб та осіб, взятих під варту, у зв'язку з неналежними умовами тримання: Закон України від 21.11.2024 р. № 4093-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4093-20#Text> (дата звернення: 10.08.2025).
10. Про затвердження Порядку формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту: наказ Міністерства юстиції України від 26.06.2018 р. № 2023/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0762-18#Text> (дата звернення: 10.08.2025).
11. Діджитал-проекти у сфері юстиції – один з етапів цифрової трансформації України, – Сергій Орлов. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/didzhital-proekti-u-sferi-yusticiyi-odin-z-etapiv-cifrovoyi-transformaciyi-ukrayini-sergij-orlov> (дата звернення: 10.08.2025).
12. Відбулося установче засідання Робочої групи з реформування пенітенціарної системи. URL: <https://kvs.gov.ua/note/new/16240/> (дата звернення: 10.08.2025).
13. Кернякевич-Танасійчук Ю.В. Професійна підготовка персоналу органів та установ виконання покарань як основа успішного в'язничного менеджменту. *Сучасна пенітенціарна система. Виклики та рішення в умовах воєнного конфлікту: матеріали проф. наук. конф. (м. Чернігів, 29 травня 2025 р.)* / Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2025. С. 48–50.
14. Кернякевич-Танасійчук Ю.В. Забезпечення безпеки в установах виконання покарань в умовах воєнного стану в Україні. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави: матеріали XIII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 31 травня 2024 р.)* / голов. ред. В.Ф. Пузирний; Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2024. С. 54–57.